

Xalmirzaev Axmadjan Axunovich
Alfraganus Universitu NOTT, Iqtisodiyot fakulteti dosenti
e.mail: ahmadjon59@mail.ru

[https://orcid.org/ 0009-0001-4900-9394](https://orcid.org/0009-0001-4900-9394)

O‘ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Annotasiya: Maqolada kichik biznesning iqtisodiy o‘shish muammolarini hal etish, raqobat muhitini rivojlantirish va ish o‘rinlari yaratish borasidagi roli kattaligi asoslangan. Rivojlangan mamlakatlarda kichik biznesni rivojlantirish xususiyatlari tahlil etilgan. O‘zbekistonda kichik biznes iste‘mol bozorini sifatli tovarlar bilan to‘ldirish; raqobat kuchaygan; ishlab chiqarish va kasanachilikning milliy shakllarini qayta tiklash; yangi ish o‘rinlarini yaratish va ishlab chiqarishni takror ishlab chiqarish; band aholining 70 foizidan ortig‘i uchun daromad keltirishdagi imkoniyatlari tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: kichik biznes, tadbirkor, iqtisodiy o‘shish, raqobat, kasanachilik, iste‘mol bozori, YaIM, ish o‘rni, mikrofirma, kichik korxonalar, xususiy sektor. Kirish: Kichik biznes iqtisodiyotda muhim o‘rin tutib, iqtisodiy o‘shish sur‘atlarini, yalpi milliy mahsulot tarkibi va sifatini belgilab beradi. Bu iqtisodiy tebranishlarni yumshatish, raqobat muhitini rivojlantirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, innovatsiyalarni joriy etish va samarali mulkdorlarning o‘rta sinfini shakllantirish kabi muammolarni hal qilishga yordam beradi.

Iqtisodiy noaniqlik sharoitida kichik biznes jamiyat ehtiyojlarini qondirish, mahsulot turlarini kengaytirish, ishlab chiqarishni iste‘molchilarga yaqinlashtirish, iqtisodiyotni tarkibiy qayta qurish va ishlab chiqarish sohasini rivojlantirish uchun shaxsiy mablag‘larni jalb qilish kabi muammolarni hal qilishga yordam beradi.

Rivojlangan mamlakatlarda kichik biznes yalpi ichki mahsulotning 50 foiz ga yaqinini tashkil qiladi. Masalan, Germaniyada kichik va o‘rta korxonalarning YaIMdagi ulushi 53 foiz, Shvetsiyada 58 foiz, Italiyada 68 foiz. Kichik biznes aholi bandligining 50 foizdan ortig‘ini ta‘minlamoqda¹.

1-jadval

Rivojlangan mamlakatlardagi kichik biznes rivojlanayotgan mamlakatlardagi kichik biznesdan quyidagi jihatlari bilan farq qiladi²:

¹ elar.urfu.ru

² https://spravochnick.ru/mirovaya_ekonomika/malyy_i_sredniy_biznes_v_sovremennoy_mirovoy_ekonomike/

Chora-tadbirlar	Rivojlangan mamlakatlarda	Rivojlanayotgan mamlakatlarda
Kichik biznesning iqtisodiyotdagi ulushi.	kichik biznes korxonalar umumiy sonining qariyb 70-90 foizni tashkil qiladi	bu ulush ancha kichik.
Hukumat yordami.	kichik biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash yanada rivojlangan bo'lib, turli moliyalashtirish, o'qitish va konsalting dasturlarini o'z ichiga oladi.	qo'llab-quvvatlash ko'pincha mablag'larning etarli emasligi va infratuzilmaning etishmasligi tufayli cheklangan
Kreditga kirish.	xususiy banklar va boshqa moliya institutlari kichik biznes uchun kengroq turdagi kredit mahsulotlarini taklif qilmoqda, bu esa moliyalashtirishdan foydalanishni osonlashtirmoqda.	yuqori foiz stavkalari va garov talablari tufayli kirish cheklangan bo'lishi mumkin.
Innovatsiya va texnologiya.	kichik biznes sub'ektlari innovatsiyalarni faolroq joriy etayotgani va zamonaviy texnologiyalardan foydalanayotgani korxonalarning raqobatbardoshligi va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.	innovatsiyalar va texnologiyalarni joriy etish sarmoya va malakali kadrlar etishmasligi tufayli cheklanishi mumkin.
Iqtisodiyotga ta'siri.	Kichik biznes ko'proq ish o'rinlari yaratib, yalpi ichki mahsulotga qo'shimcha hissa qo'shadi	Kichik korxonalar kamroq ish o'rinlari yaratadi va YaIMga kamroq hissa qo'shadi.

Tadbirkorlik sub'ektlarini quyidagi mezonlar asosida toifalarga ajratiladi³.

a) kichik tadbirkorlik sub'ektlari:

- yakka tartibdagi tadbirkorlar;

- mikrofirmalar - ta'sischilari (ishtirokchilari) jismoniy shaxslar bo'lgan hamda jami daromadi kalendar yil davomida 1 milliard so'mgacha bo'lgan tadbirkorlik sub'ektlari;

³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 10.02.2023 й. ПФ-21-сон "Тадбиркорлик субъектларини тоифаларга ажратиш мезонлари ҳамда солиқ сиёсати ва солиқ маъмуриятчилигини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Фармони

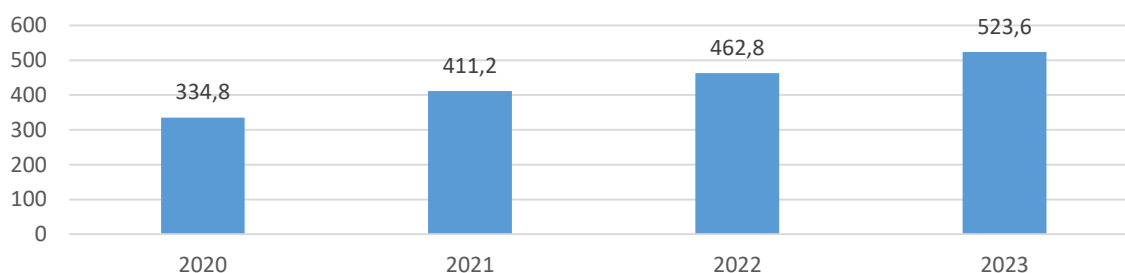
• kichik korxonalar - jami daromadi kalendar yil davomida 1 milliard soʻmdan 10 milliard soʻmgacha boʻlgan, taʼsischilari (ishtirokchilari) yuridik shaxslar boʻlgan tadbirkorlik sub'ektlari;

b) oʻrta tadbirkorlik sub'ektlari - jami daromadi kalendar yil davomida soʻmdan 100 milliard soʻmgacha boʻlgan tadbirkorlik sub'ektlari;

v) yirik tadbirkorlik sub'ektlari - jami daromadi kalendar yil davomida 100 milliard soʻm va undan yuqori boʻlgan tadbirkorlik sub'ektlari.

Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasida tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish asosiy strategik yoʻnalishlari koʻrsatib oʻtilgan. Bular quyidagilar: tadbirkorlik faoliyatini tashkil qilish va doimiy daromad manbalarini shakllantirish uchun sharoitlar yaratish, xususiy sektorning YaIMdagi ulushini 80 foizga va eksportdagi ulushini 60 foizga etkazish; hududlarda 200 ta yangi sanoat zonalarini tashkil etish va biznes-inkubatorlar tizimini rivojlantirish; sharoiti ogʻir boʻlgan tumanlarda tadbirkorlikni rivojlantirish uchun yanada qulay shart-sharoitlar yaratish; 2026 yilga borib tadbirkorlik sub'ektlariga soliq yuklamasini yalpi ichki mahsulotning 27,5 foizidan 25 foizi darajasiga kamaytirish; iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy sektorga keng yoʻl ochish va iqtisodiy munosabatlarda erkin bozor tamoyillarini joriy etishni kengaytirish.

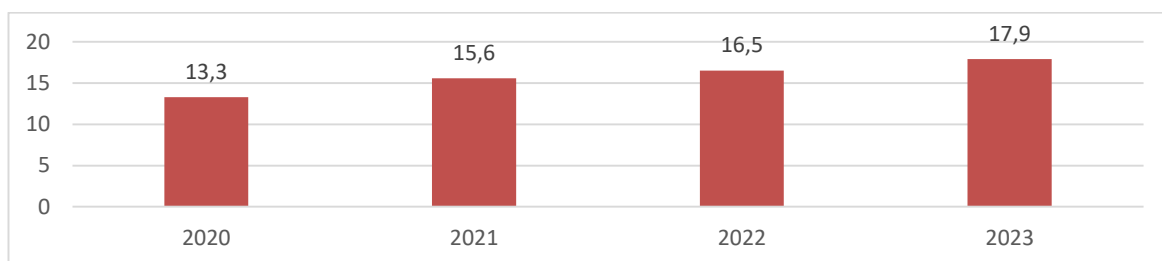
2023 yil yakuniga koʻra faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalar soni 523,6 mingtani tashkil etdi. Kichik tadbirkorlik sub'ektlarining soni har 1000 aholiga 14,0 birlikni tashkil qildi(1-rasmga qarang).

1-rasm. Faoliyat koʻrsatayotgan kichik korxona va mikrofirmalar sonini oʻzgarishi, ming sub'ekt hisobida .

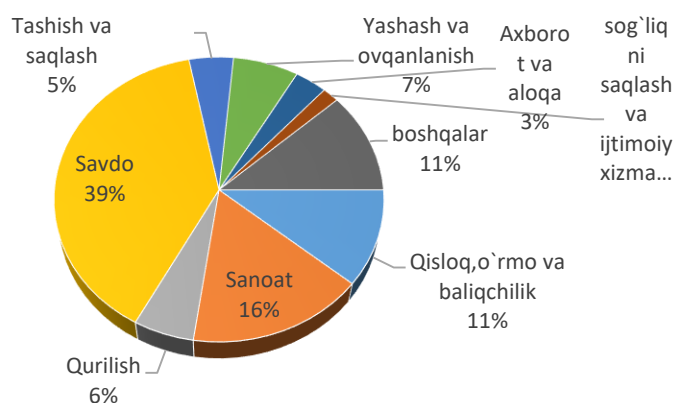
Hududlar boʻyicha faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalarning eng koʻpi Toshkent shahri (87,4 ming), Toshkent viloyati (38,9mingta)ni va Samarqand viloyatida (37,4 mingta) faoliyat koʻrsatadi.

Kichik tadbirkorlik sub'ektlarining soni har 1000 aholiga nisbatan ortib bormoqda (2-rasmga qarang).

2-rasm. Kichik tadbirkorlik sub'ektlarining soni har 1000 aholiga nisbatan⁴

Hududlar bo'yicha yangi tashkil etilgan kichik korxona va mikrofirmalarning jamiga nisbatan eng ko'p ulushi Toshkent sh., Farg'ona, Samarqand, Toshkent, Qashqadaryo va Xorazm viloyatlari va Qoraqalpog'iston Respublikasiga to'g'ri keldi.

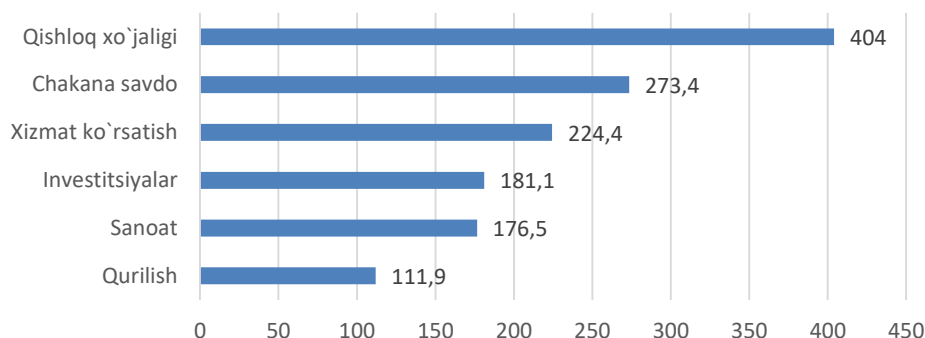

3-rasm. Iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha eng ko'p kichik korxona va mikrofirmalar⁵

3-rasmdan ko'rini turibdiki, iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha eng ko'p kichik korxona va mikrofirma savdo, sanoat va qishloq xo'jaligida tashkil etilgan.

⁴ Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий ҳолати.Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги статистика агентлиги 2023 йил январь-декабрь –Т.: 2024. – 232-257 б.

⁵ Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий ҳолати.Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги статистика агентлиги 2023 йил январь-декабрь –Т.: 2024. – 232-257 б.

4-rasm. 2023 yilda kichik korxona va mikrofirmalarda ishlab chiqarilgan mahsulot hajmi, mlrd so'm hisobida .

Rasm ma'lumotlari kichik korxona va mikrofirmalarda ishlab chiqarilgan mahsulot hajmida qishloq xo'jaligi, chakana savdo va xizmat ko'rsatish tarmoqlarining salmog'i kattaligini ko'rsatmoqda. O'zbekistonda kichik biznesni rivojlantirishning asosiy muammolari quyidagilardan iborat:

Moliyaviy resurslarning etishmasligi: Kichik biznes ko'pincha o'z kapitali va qarz mablag'larini olishda qiyinchiliklarga duch keladi, bu esa zamonaviy asbob-uskunalarini sotib olishni qiyinlashtiradi.; Er va infratuzilma bilan bog'liq muammolar: tadbirkorlik faoliyati uchun yer olish va kommunal tarmoqlarga ulanish muhim muammolardir.; Yetarli likvid garov: Bu, ayniqsa biznesni boshlashda bank kreditini olish imkoniyatini kamaytiradi.; Uzoq muddatli kreditlar olishdagi qiyinchiliklar: Bu kichik innovatsion sanoat ishlab chiqarishining shakllanishi va rivojlanishini murakkablashtiradi.; Mahsulotlarni ilgari surishning samarasiz mexanizmlari: tashqi bozordagi raqobat va iqtisodiyotning ayrim tarmoqlarida unga kirishning qiyinchiliklari.; Axborot tizimlari va xizmatlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi: shu jumladan marketing, menejment, logistika, sug'urta kompaniyalari, auditorlik firmalari va boshqalar.; Bozorlar va xomashyoning yetarli darajada rivojlanmaganligi: Bu kichik biznes imkoniyatlarini cheklaydi.; Kuchsiz kadrlar tayyorlash: Kichik biznes uchun ta'lim va mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish zarur.; Ko'plab tartibga soluvchi organlar: Bu haddan tashqari byurokratiyani keltirib chiqarishi va tadbirkorlarning ishlashini qiyinlashtirishi mumkin.; Bu muammolarni hal etishda kompleks yondashuv, jumladan, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, infratuzilma va xizmat ko'rsatish tizimini takomillashtirish, kichik biznesni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish zarur.

Xulosa. O'zbekistonda kichik biznesni rivojlantirish muammolarini hal qilish uchun quyidagi yo'llar taklif etiladi:

Qulay sharoit va muhit lar yaratish; davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash (kichik biznes markazlarini tashkil etish, imtiyozli kreditlar berish, kompensatsiya va istiqbolli loyihalarda ishtirok etish); kadrlarni o'qitish va rivojlantirish; istiqbolli loyihani moliyalashtirish; kreditga qo'yiladigan talablarning kamaytirilish zarur boladi. Mazkur chora-tadbirlar kichik biznes sub'ektlarining o'sishini rag'batlantirish va ularning O'zbekiston iqtisodiyotida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun shart-sharoit yaratishga qaratilgan.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 10.02.2023 й. ПФ-21-сон "Тадбиркорлик субъектларини тоифаларга ажратиш мезонлари ҳамда солиқ сиёсати ва солиқ маъмуриятчилигини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Фармони
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисидаги Фармони. Тошкент ш., 2022 йил 28 январь, ПФ-60-сон
3. Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий ҳолати. Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги статистика агентлиги 2023 йил январь-декабрь –Т.: 2024. – 232-257 б.
4. <https://elar.urfu.ru>
5. https://spravochnick.ru/mirovaya_ekonomika/malyi_i_sredniy_biznes_v_sovremennoy_mirovoy_ekonomike/